

המערכה שלאחר הלחימה – הכנה וניהול

ח"כ תא"ל (במיל") ד"ר נחמן שי, דובר צה"ל לשעבר

הנושא שנבחר, הסביבה המשתנה של המלחמה חשוב, ובעיקר רלוונטי לדברים שמדינת ישראל עוברת בימים האלה. העובדה שהמלחמה שישראל עומדת בה, ואני חושב שגם ארצות הברית וגם בריטניה עומדות בה. מדינות דמוקרטיות ליברליות, בעיקר מערביות, נאבקות עם מלחמה שהיא באמת ללא גבולות, התחומים בין נושא לנושא היטשטשו והעיסוק בה חוצה את כל המערכות הקיימות. לכן המלחמה הזאת שונה ממלחמות קודמות שידענו ושעסקנו בהן ולכן דיון במועצת הביטחון או בעצרת הכללית בסוגית הכרה חד-צדדית במדינה פלסטינית היא המלחמה החדשה.

הפעולות שנעשו על ידי הפלסטינאים כדי להכשיר את עצמם להחלטה שעצרת האו"ם תחליט על הכרה במדינה פלסטינית עם כל המשמעויות שיש לכך, יכולות להוביל אותם להישג שלא הצליחו להשיג כשנאבקו במדינת ישראל בשדה הקרב.

הם עומדים לקצור את הפירות באו"ם בעוד שבועיים-שלושה. זאת המלחמה החדשה. עברנו מפגנים בים בסגנון המשט, עברנו תצוגה שקראנו לה מטס של פלסטינאים או תומכיהם, עברנו קונצרט של התזמורת הפילהרמונית שלנו בלונדון שמופרע על ידי מפגינים פלסטינאים ומופסק תוך כדי שידור ישיר בבי.בי.סי.

הלחץ הכלכלי שישראל הייתה נתונה לו במידה מסוימת יגבר, אם זה ביחסים שלנו עם טורקיה, אם אלה מדינות וחברות הנתונות ללחציהם של משקיעים למשוך את השקעותיהן מישראל, פנייה לבית הדין הבינלאומי בהאג, וכמובן רמה מסוימת, לכאורה לא משמעותית של טרור, פעם הדוקר פועל במרכז תל אביב, פעם אחרת יש אירוע יותר משמעותי בגבול ישראל-מצרים. כל הדברים האלה שנראים לכאורה מנותקים זה מזה ולא

שייכים, הם בעצם מלחמה בחזית שבה מטרת הפלסטינאים להגיע למדינה עצמאית לא באמצעות משא ומתן מדיני, אלא דרך החזיתות השונות, בשילובים שמתפתחים להבאת דעת הקהל הבינלאומית להבנה, להכרה שהדרך היחידה היא להכיר במדינה פלסטינאית באופן חד-צדדי.

ישראל לא ערוכה כיום וגם לא למדה מה שהייתה צריכה ללמוד בתחום הזה של המלחמה החדשה. בעבודת הדוקטורט שלי הבאתי דוגמאות רבות שהוכיחו והראו שישראל מתעקשת לא ללמוד את מה שנדרש כדי להתמודד במלחמה החדשה הזאת או בחזית החדשה הזאת שלא הייתה בה, שגם היום אין בה שום הפתעה.

לאורך שנים רבות מדי ישראל מזניחה את העיסוק בסוגיה הזאת של הסברה או דיפלומטיה ציבורית אף על פי שאנחנו יודעים שהיא חזית קריטית. אסביר מהם האתגרים שעומדים היום בפנינו. קודם כל, זאת מלחמה אחרת בהיותה אסימטרית, היא מתחוללת בין מדינה לבין ארגונים; את זה למדו גם האמריקאים ובעלי בריתם, כי מאז מלחמת העולם השנייה מרבית העימותים הצבאיים הם בין מדינות לבין ארגונים, ואז המלחמות קטנות או מוגבלות או עימותים אסימטריים, אין מלחמות גדולות.

הנקודה המשמעותית השנייה של המלחמה הזאת נעוצה בכך שהיא מתרחשת בשדות או בתחומים אזרחיים והאזרחים הם חלק בלתי נפרד ממנה, והדבר תופס לא רק לגבי מדינה שתוקפת אזור מאוכלס באזרחים, אלא גם לגבי אזרחיה של אותה מדינה עצמה מפני שהטרור פוגע באזרחים האלה; למעשה זו מלחמה ללא גבולות.

אינך חוצה גבול כדי להגיע לאויב וגם לאויב אין גבול, הוא פוגע בכל מקום, בכל מטרה שהיא, הוא שם את הדגש על מטרות שמעניקות לו רווח או תגמול בצד התודעתי. מגדלי

התאומים או 11 בספטמבר הם דוגמה אחת אבל אצלנו יש דוגמאות רבות של חיפוש אחרי מטרות איכותיות, לכן אין עוד חזית ועורף, אין חזית, המילה עורף צריכה לצאת מהז'רגון שלנו, העורף הוא החזית האזרחית במקרה הטוב.

פעם הסתמך צה"ל על תפיסת ביטחון לפיה הוא יוצא קדימה ונותן הגנה לאזרחים, אבל זה התערער. מלחמת המפרץ הייתה אולי הפעם הראשונה שזה קרה בהיקף מלא, אין עורף וחזית, כולנו חזית או לצורך העניין כולנו עורף.

דבר נוסף, משמעותי מאוד הוא ההגדרה המחודשת שנדרשת למונחים כל כך חשובים במישור הצבאי בין הכרעה לבין ניצחון; מהו ניצחון בכלל, מתי נגמר המאבק הזה, מתי מחליטים שניצחנו זה משהו תודעתי, אתה אומר ניצחתי גם הצד השני אומר ניצחתי, אין פה מלחמה על שטחים, אין פה שיאים שיכולים להגיד שמעבר להם אין עוד דבר אלא פשוט ממשיכים במחזוריות. לפעמים יש איזה הישג יותר גדול ואז משתררת רגיעה לתקופה יותר ארוכה אבל אין פה ניצחון, אין פה הכרעה ואין פה סיום למלחמה אלא אם כן זה קורה במישור היחסים המדיניים, במסגרת של משא ומתן.

מה שהדיפלומטיה הציבורית, החדשה, מלמדת אותנו, זה לעסוק אחרת בעולם הזה ולא להשתית את כולו רק על מה שקרוי העוצמה הקשה, ה-hard power, אלא גם על ה-soft power ובסוף את ה-smart power, זה הפך לדוקטרינה שלמה, אני יכול לקחת כדוגמה את הלחימה בעיראק. מרביצים "זפטה" או נוקטים סנקציות כלכליות, זאת עוצמה שאפשר למדוד. העוצמה הרכה היא עוצמה המבוססת על ערכים, היסטוריה, מורשת, תרבות, מה שאתה רוצה להקנות לאחרים, מה שאתה רוצה לתת לאחרים.

אלה הן שתי התפיסות, הן לא חדשות ומלאות כי גם בעוצמה קשה וגם בעוצמה רכה אפשר למצוא צדדים הפוכים, אם אנחנו מדברים על תרבות כעניין, ברור שזו עוצמה רכה אבל מי שרואה את התרבות האמריקאית שהיא דומיננטית כל כך, עולם הסרטים האמריקאים שכל העולם מדבר בו, האופנה האמריקאית שכל העולם מתלבש על פיה - אין זו עוצמה רכה, זו עוצמה קשה כי היא כופה את עצמה על מיליארדים בעולם. כנ"ל צבא שיכול לכבוש שטחים אבל יכול גם להיות גורם דומיננטי בפעולות סיוע, עזרה, פעולות הומניטאריות.

אנחנו לא מיישמים כל מה שכרוך בתחום של עוצמה רכה; מה שאנחנו יודעים לעשות זה לעצור אותם, להרביץ להם ואם צריך גם להרוג - איך אנחנו יכולים להתמודד עם האתגר הזה? איך נוכל לתת תשובה שמלחמה שמתנהלת בחמש חזיתות? החזית הביטחונית-צבאית, החזית המדינית, החזית שכוללת ארגונים בינלאומיים, החזית הכלכלית והחזית של הדיפלומטיה הציבורית שמחברת אותם אבל היא גם חזית בפני עצמה? איך נוכל לחבר, לעשות אינטגרציה של המערכות מול האתגר המשותף הזה?

צריך להבין שאנחנו נמצאים במלחמה אחרת ובה כמה אלמנטים חדשים, אלמנט אחד זה העורף, אלמנט שני זה ארגונים לא ממשלתיים, non-governmental organizations, וההתארגנויות האלה הן סביב נושאים בעלי עניין; זה לא מבטל את קיומה של המדינה, אבל האינפורמציה שיוצאת מעבר לתחומי המדינה יוצרת עולמות חדשים, וירטואליים אבל משמעותיים. קשה לתאר היום את העולם בלעדי המושג הזה של non-governmental organization .

הדבר השלישי הוא עניין האינפורמציה והיכולת להשיג אינפורמציה, להעביר אינפורמציה, לתקשר בין אנשים, יכולת שכיום היא בלתי מוגבלת, אנחנו נמצאים כבר בדור השני או

השלישי וזה הולך לדורות נוספים שבהם כל אחד מאיתנו כבר איננו קהל שמקבל אינפורמציה, שומע ומחווה דעה במקרה הטוב, אלא חוליה באיזושהי רשת גדולה או ברשתות גדולות ואנחנו מייצרים אינפורמציה, מוציאים אותה, סופגים אינפורמציה, מחלקים אותה בינינו ובונים לעצמנו את העולם שאנחנו רוצים לחיות בו, עולם של רשתות חברתיות.

כשזה קרה במצרים או בתוניסיה ובעוצמה כזאת או אחרת בכל המזרח התיכון, ובכלל זה בתוך מדינת ישראל, עמדנו על כוחן של הרשתות החברתיות. איך אפשר להתמודד עם הסוגיות האלה של המלחמה החדשה? ראשית יש להבין שהיא קיימת. הדבר הבא שעלינו לעשות זה לטפח את הנושאים האלה, לא רק להבין אלא גם לדאוג שאותם מרכיבי העוצמה הרכה של ישראל, כמו התרבות של מדינת ישראל, מדינה שמספר הספרים שמתפרסמים בה עולה על מספרם בכל מדינה אחרת. אנחנו צריכים לחשוב במונחים של טווח ארוך, זו מלחמה ארוכה שאינה מסתיימת וצריך לחשוב כל הזמן מה יהיה השלב הבא, אולי אפשר לעשות יותר טוב, אולי אפשר לעשות אחרת ולבנות את המערכת שיודעת לתמוך ברעיונות האלה.

מדינת ישראל ספגה מהלומה במלחמה על התודעה, באינתיפאדה, במלחמת לבנון השנייה, בלחימה בעזה, והחליטה סוף-סוף שהיא אוספת את כל הגופים שעוסקים בדיפלומטיה ציבורית וקוראת לזה מטה הסברה לאומי. אף שהוא מורכב מאנשים טובים מאוד ומקצועיים מאוד הדבר העיקרי שקרה לו הוא שאינו קיים בפועל ואינו מצליח לכנס את כל העוסקים בדיפלומטיה ציבורית במדינת ישראל תחת גג אחד. אם אין גורם אחד שמכנס את כולם יחד, מי נותן את העצות?

הצעתי לפרוס מערכת לא ממשלתית, בנויה על התשתית של רשתות חברתיות בכל העולם, וכל אדם שמוכן לתמוך בישראל, יהיה חוליה ברשת הזאת; הצעתי לבנות רשת עולמית של מולקולות שמתחברת לרמת הלאומית ועד הרמה הבינלאומית והמקור הוא בארץ, וזו לא רשת ממשלתית ולא המדינה מפעילה אותה, וכל אחד מהאנשים שם הוא בעל יכולת לתקשר, יכול לקבל אינפורמציה ולהעביר אינפורמציה, בוחר לעצמו בתוך האזור שהוא נמצא בו את הגורמים האזרחיים בעלי ההשפעה, וכן באוניברסיטה, בתקשורת המקומית כי התקשורת נגישה לכל אחד ואז אתה יודע שאתה מעביר להם אינפורמציה, אתה מקבל מהם, אתה שומע, אתה משמיע.

מדובר במאות אלפי אנשים, כבר אין מקום לאיזו רשת היררכית שבמסגרתה אנחנו מוציאים מפה איזה מסר שמתפזר בכל העולם ועשינו את העבודה; אין כבר דבר כזה; זה יוצא שטוח וחוזר וטעון טיפול, אז ברור, המדינה צריכה להיות מעורבת, אני לא משחרר את המדינה מהאחריות שלה: היא צריכה לעזור במימון, אבל בסופו של דבר זוהי מערכת לא ממשלתית כי העולם מושפע היום מהפעילות, מהנוכחות, מהיוזמות הלא-ממשלתיות לכן אנחנו צריכים להיות גם שם.

אני מרגיש שאנחנו מאבדים זמן והזמן יוצק תובנות חדשות ומפתיעות לגבינו והם לא במישורים שאנחנו מכירים ומצטיינים בהם. אני יכול רק לצפות ולקוות, שישראל תבין מהן הדרישות שנדרשות ממנה במלחמה החדשה על התודעה, ותשקיע ולו מזער או מקצת מההשקעות שהיא משקיעה בעוצמה הקשה שלה גם בעוצמה הרכה שלה, וכך אולי נגיע לאותו מונח שגם האמריקאים טיפחו אותו בסופו של דבר משום שהבינו שצריך להיות איזשהו איזון של עוצמה חכמה בין השניים.